

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Verus Ecclesiasticus Vocationem suam cognoscendi Avidus, Eidemqve Correspondendi Studiosus

Mansi, Giuseppe

Francofurti ad Mœnum, 1693

Cap. II. Eadem materia latius deducitur

urn:nbn:de:hbz:466:1-38106

endo itaq; ad alate omitti nullatenus debe-
bar actus tam cordialis venerationis, dum in-
tervire illo primi sæculi, fideles attingen-
tes solū ipsa Ecclesiarū limina, præter alios af-
fectus, ac venerationis demonstrationes, in-
firmasque ad terram utque inclinationes, &
prostrationes, eadem ipsa limina sacra etiam
deosculari devotissimè solebant. Piam il-
lam, humilemque consuetudinem describit
S. Paulinus: Nat. 6. S. Fel.

*Sanctaque Felicis rapido peris atria cur-
su:*

*Ingressusque sacram magnis cum fletibus atr-
lam,*

Sternitur ante fores, & postibus oscula figit.

Caput Secundum.

Eadem materia latius deducitur.

Intritus, qui ut observat Doctor Angeli-
cus, sæpius ex aliis sacris libris, potissimum
tamen ex Psalmis, licet non ex ipsorum
verbis desumitur, unde & à Durando *irregu-
laris* appellatur, nomen illud sortitus est,
vel à missæ sacrificii inchoatione, aut præ-
mio, vel ab ipsius sacerdotis accessu ac in-
tritu, vel etiã ab ipso populi concursu ad Ec-
clesiam, qui cum successivè fieret, neque
omnes unà simul ad illam possent confluere,
ad

ad tædium illorum sublevandum, qui
 accesserant, aliosque expectabant, intus
 etum fuit, ut Psalmi cantarentur, usque
 alii venissent, ac cum *Gloria Patri* &c. ter
 cantarentur, quæ clausula ab Apostolis recita
 solum in Psalmorum fine, ac terminatio
 fuit in usu. Si autem aliorum adventu
 um accessus longius protraheretur, plerum
 que absoluto adhuc emanassent, de novo
 petebatur idem, indeque emanavit ritus
 qui hodie dum etiam observatur, ut dicitur
ria, introitus iterum resumatur. Authores
 introitus aliqui faciunt S. Cælestinum de
 pam, licet, ut verum fatear, auctoritate loci
 intitulati de Ecclesiastica Hierarchia, &c. in
 ux. in Lithur. & prout insinuant Tectullianus
 & S. Basilius, origo ipsius longe altius vide
 tur repetenda; unde credibile est S. Cælesti
 num solum legem sanxisse ac præcepisse, in
 mam illam observari in Ecclesia Romana, secundo
 etiam ordinasse, ut alternatim cantarentur
 que ob hanc causam auctorem introitus
 se appellatum. *Legand. de Sac. Mis.* Pater
 Psalmorum ista repetitio, antiquorum
 ficat Patrum desiderium Adventus M
 primorumq; novi testamenti Sanctorum
 ca Fidei propagationem, ut Dominus
 noster, qui privatim natus erat in terra,

cem Evangelicam publicè in omnium na-
 ceatur cordibus, quam unicè per totum or-
 dem desiderabat dispersam. Quoad principium
 Psalmodiarum, certum est familiarissimum fuisse
 Hebræis, Dei laudes ab illis inchoare, *Theor.*
Eccl. idemq; de primis Christianis affirmat
 Germanus Episcopus Constantinopolitanus,
 solitos fuisse à Psalmis orationes suas
 incipere, ut per illos auditorum dispo-
 nerentur animi, ad ea recipienda documenta, quæ
 per Epistolam ac Evangelium ipsis erant pro-
 ferenda; multum enim confert harmonica
 Psalmodiarum modulatio ad commovendos af-
 fectus, ac demulcendos animos, prout in li-
 bris Regum legimus practicasse Prophetam
 Ioram, qui aequaliter commotus adversus Re-
 gem Joram, petivit: *adducite mihi Psalterium*,
 Reg. 3. & Plato in persona Socratis refert
 Socratem, quod postquam Musæ venissent in
 mundo, homines aliquos ita fuisse captos
 illarum officii, ac singulari huma-
 nitate, ut cantu illarum inebriati, cibi ac
 carnis, omnisque alterius civilis, ac na-
 turalis functionis ac exercitii fuerint plane
 oblitivi: Quod multò amplius, & à for-
 ma fieri debet apud Ecclesiasticos, qui in
 profequendo sacrosancto suo officio, to-
 ti in divi-
 narum

narum laudum suavitate debent esse ab-
 pti, omnemque aliam de mundo mundum
 que rebus deponere cogitationem, proce-
 se ipso testatur S. Franciscus de Sales, qui
 dum ad altare procederet, omnis alterius
 rebus rei, ac occupationis cujus cunque
 livitiae reter.

Pergit deinde ad recitandum *Kyrie*, *elei-
 son* turque eadem vox Græca, sicuti & alia He-
 braica *Amen*, ad denotandum unitam
 demque esse Ecclesiam, quæ primo Hebraica,
 postea Græca, & tandem in Latina fuit con-
 unata: Fuit hoc in usu Ecclesie Romane
 multum ante tempora Sancti Gregorii, &
 quia vox illa significat, *Miserere Domine*, ita-
 turum fuit in Concilio Vasensi ^{cap. 3. §. Felice}
 IV. ut non tantum in Missa, sed etiam in
 omnibus aliis orationibus, ad divinam impe-
 trandam misericordiam, diceretur. Modum
 autem, quo dici deberet, exprimit idem Con-
 cilium, *cum grandi affectu ac compunctione*,
 quam Sacerdos propriam suam cognoscens
 miseriam ac imbecillitatem, excitati, ac animati
 posset, ac consistendum in conspectu Dei, quibus
 que implorandam misericordiam, dum no-
 vem Angelorum Chori sacrosancto assiste-
 tes sacrificio, à S. Dunstano auditi sunt la-
 repetere *Kyrie eleison*. Precibus ergo illis

repetitis Saluator invitatur ad interceden-
dam pro hominibus, simulque repræsentan-
tur voces Sanctorum Patrum, qui dum enixè
desiderabant, ac experebant adventū Christi,
nihil amplius postulabant, quam misericor-
diam, utque pertransiens novem Angelicæ
Hierarchiæ Choros, naturæ humanæ sese uni-
t. Tertio dicitur ad Patrem, tertio ad fili-
um, & tertio ad Spiritum Sanctum, ad signifi-
candam differentiam personarum, & unita-
tem essentiæ. Et quidem tribus vicibus ex-
plicitè profertur nomen Christi, vel ob glo-
riationem, majoremque sacratissimi illius
nominis notitiam, juxta id, quod multi te-
nent, Apostolos solitos fuisse conferre Ba-
ptismum; Vel etiam quia per Christum, tan-
quam Redemptorem, magis innotescunt di-
vine misericordiæ effectus, ideoque etiam
distinctiorem sortitur denominationem.

Conc. de Sacram. Q. 56. art. 6.

Post imploratam divinam misericordiam,
juxta temporis, officiique exigentiam, pergit
celebrandam gloriam DEI, confor-
tatur illis Psalmistæ verbis: *Melior est mi-
sericordia tua super vitas, labia mea laudabunt*
idquæ fit per Hymnum Angelicum,
qui appellatur *Gloria in excelsis*, quem Con-
ciliū Toletanum P. 1, Tit. 8, dici voluit, in
omni-

omnibus festis plenis, id est, prout explicat
 vantus, in festis novem Lectionum, extra
 missis votivis, Adventu, & septuagesima,
 quod hodie dum etiam observatur, ex-
 tur tamen quoque missa votiva de Ange-
 eam ob causam, quia illi fuerunt primi qui
 illum in nocte sacratissima Nativitatis Do-
 mini intonarunt. Hymni illius complemen-
 tum ab aliquibus tribuitur S. Thelesphoro,
 ab aliis Symmacho, & iterum ab aliis Cels-
 stino Rom. Pontificibus; alii communiter
 attribuunt S. Hilario Pictaviensi Episcopo,
 licet magis fundatè ex parte ab ipso credatur
 compositus hymnus, cujus reperitur mentio
 apud S. Athanasium, Sancti Hilarii con-
 temporaneum, *Lib. de Virgin. Card. Bona L. 2. c. 4.*
Rev. liturg. Antehac in tanta fuit veneratione
 in Ecclesia, ut solis concessum esset Episcopis
 illum recitare, Presbyterisque ex privilegio
 solum in die Paschatis, crediturque durasse
 illa consuetudo usque post annum nati-
 quamvis alii existiment usque ad Celestini
 num primum, *Mald. exp. S. Cer.* Ut ante missam
 non autem in ipsa missa diceretur, prout a-
 liqui putant, instituit S. Thelesphorus, sola
 excepta missa noctis Natalis Domini, *Card.*
tit. 8. Bona L. 2. c. 4. S. Symmachus postea ordi-
 navit, ut diceretur in missa de Dominica

in solemnitatibus Martyrum. Græci reci-
 bant in matutino, & in Ecclesia Arelatensi
 in laudibus per totum tempus Paschale. In
 Hymno illo gloria, & Pax simul exprimun-
 tur, qui sunt gratissimi duo fructus Incarna-
 tionis, ac Passionis Dominicæ, & quod in al-
 teri petere, ac rogare debet sacerdos, est glo-
 rificatio divinæ Majestatis, per excel-
 lentissimam obsequi nostri, mediante hoc sacrificio,
 demonstrationem, ad impetrandam, tan-
 quam publicus minister, pro se, totoque
 mundo, reconciliationem, & pacem. Inter
 huiusmodi affectus celebrabat Ven. P. An-
 gelus Velli, discipulus sancti Philippi, (cujus
 cum altera ejusdem sancti discipuli,
 pressam, tanta habuit in veneratione Glo-
 riæ memoriæ Cardinalis Michael Angelus
 Ricci, vir theoretice ac practicè in rebus spiri-
 tualibus versatissimus, ut totam propria sua
 manu notis marginalibus piissimis postillave-
 rit) dum inchoare deberet Hymnum ange-
 licum *Gloria in excelsis*, cui erat devotissimus,
 solvebatur in tenerrimas lachrymas re-
 presentando sibi gaudium illud, illas inten-
 gratiarum actiones, quibus beati illi An-
 geli spiritus, primique Ecclesia sancti
 gratulati sunt recentem interris nato mun-
 di Salvatori.

In-

Ingresso populo, implorataque per
 divina misericordia, & exaltata, ac laudanda
 Majestate per *Gloria &c.* ut ad orationem
 populum disponat sacerdos, conversus super
 eum dicit *Dominus vobiscum*. Verba illa pro
 ferendo manus aperit ac disjungit, repositas
 enim sumit illum Sacerdotem, qui apertis
 cruce manibus, *cum clamore valido & longi-
 mis*, orans pro genere humano, merito fuerit
 auditus, ideoque rectè in sacerdote, dum
 accingit ad orandum, eadem saluatoris
 Christi figura renovatur. Alia etiam ratio est
 quia olim dum se invicem salutarent, manus
 capiti imponebant, atque ita caritativa
 alludit ad salutem dicendam, ac imperat
 dam populo. In veteri testamento eandem
 salutandi formam etiam invenimus fuisse
 practicam, in libro Ruth. cap. 2. in
 Paralipomenon cap. 15. & singulariter, *Do-
 minus tecum*, Judicum cap. 6. & in S. Luca
 cap. 2. Sed quia in Missa tam cele-
 brans, quam ministrans nomine tenetur
 Ecclesie sua obeunt ministeria, hinc semper
 per in plurali numero verbis illis utitur
 tur: *Dominus vobiscum*: Pet. Dam. in l. *Domini-
 nus volo*. Hujus formulæ usus semel reperitur
 in liturgia sancti Marci, agnosciturque
 Concilio Bracharensi ab ipsis Apostolis deli-
 berata: *Can. 21*, Certum est fore antiquissimam

prout ex sanctis Augustino, Lib. 14. de civit. Dei
 & Isidoro Pelusiota: Primus deplorat, quod
 id semper cum veritate nequeat dici: *Non*
omnes cum illo sunt eo modo, quo dictum est, ego
semper tecum; nec ipse cum omnibus eo modo,
quo dicimus DOMINUS vobiscum: Ma-
gna itaque hominis miseria cum illo non
esse, sine quo non possis esse. Semper sese
bene reflectat ad sententiam hanc, quoties
quisque sacra illa verba profert. Ad saluta-
tionem hanc, ac invitationem sacerdotis, re-
spondet non solū Clerus, sed etiam torus po-
palus; & cum spiritu tuo: quasi diceret sacer-
doti: cum sit, Dominus vobiscum, nos salutas,
vobis annuntias, nobis intimas, attentionē, &
orationē: nos respondemus tibi, quod prom-
issimus. Eratq; ut dicit S. Chrysostomus,
in 2. ad Cor. mutua quaedā correlatio: In
remediis mysteriis, ut sacerdos pro plebe ita plebs
pro sacerdote vota facit: hac enim verba. & cum
spiritu tuo, ita sonant; est enim hoc quasi Echo
quaedā, prout discipulo suo scribit S. Isidorus
Pelusiota, L. 1. Ep. 122. Illud quod à plebe respon-
detur, ut cū spiritu tuo hanc habet sententiā, pacē
quod nobis tribuisti Domine hoc est, mutuā in-
ter nos cōcordiā; pacē autē nobis da, hoc est huius-
modi tecū conjunctionem, que nullo modo divelli
possit, ut cū spiritu tuo parati quā nobis in crea-
 tionis

Gg

tionis

tionis initio indidisti, à tua Charitate dissi-
 nequeamus. Et profectò, an melius Sacer-
 doti dari posset responsum, qui divinitus
 cl. siæ implorat assistentiam, quam appete-
 ri, ut idem ille Spiritus assistat Sacerdoti, ut
 insinuetur, dicit Albertus Magnus, Sacer-
 dotibus ad altare standum esse pene sine corpore
 & sæculi curis, mente omnino in Deum absor-
 pta, ut contigit Moysi. Non vacat in ista
 quod verba illa, Dominus vobiscum, septem in
 Missa repetantur; putant enim nonnulli se-
 ptiformem Sancti Spiritus gratiam per illam im-
 plorari, quæ specialiter nobis necessaria est
 ad salutem, idque præscribitur in Liturgia
 Sancti Joannis Chrysostomi, atque ideo dum
 Sacerdos aspirationem aliquam facit ad De-
 um pro populo, verit se ad eundem, ut illa
 cæremonia indicet cor aperiendum esse ve-
 turo Christo, ad recipienda dona Spiritus S.
 Dumque manus & brachia aperit, à se im-
 cem disjungit, ac statim iterum componit ac
 conjungit, imitatur per hoc felicissimas
 amplexus illos Sponsi ac Sponsæ, quæ ubi il-
 lum semel recepit, custodire ac retinere de-
 bet; *Tenui eum, nec dimittam.* Alii opinantur
 tur septena illa repetitione, totiesque incu-
 cata divina præsentia, intelligi expulsionem
 ac ejectionem septem peccatorum capere

lium, sicuti olim septena circuitione Sacerdotum, ac tubarum eorundem clangore corruerunt, subversique sunt muri Hierichuntini. Vel etiam, per hoc designari possunt septem Spiritus illi, qui semper assistunt anre thronum Dei, ad excitandum affectum nostrum paucis illis verbis ad pie ac reverenter assistendum sacro illi ministerio. Illo dicto, Sacerdos admonet populum ad orandum, hoc verbo: *Oremus, monens se*, dicit Eduensis, *Cap. 12. de sac. Alt. Bonal. 2. cap. 5. Et alios orare, quia Dominus oravit, Et discipulos ad orandum excitavit.* Ad hanc vocem antiquitus orabat omnis populus per illud spatium temporis, & Sacerdos colligens quasi preces omnium, recitat alta voce orationem, quam collectam appellant, quæ cum diceretur, solebant omnes unà cum Sacerdote erectis consistere pedibus. Sive hinc, sive aliunde derivatum, ac assumptum sit nomen illud *Collecta*, controvertitur inter authores, meritoque rejiciuntur illi, qui volunt ideo ita nominari, quia tunc congregaretur populus, aut eleemosyna colligeretur pro pauperibus, credibile enim non videtur, quod post expectationem Introitus, nec dum ingressam fuisse populum; neque etiam quod tempore illo, quo orandum esset, inquietudinem illam quaestuandi eleemosynam permisisset, cum antiquis-

Simus Ecclesiæ mos sit, in omnibus sacris
 practicatus, novoque edicto nostris tempo-
 ribus ab Innocentio XI. summo Pontifice con-
 matus, ut ab ingressu Ecclesiæ ad mendican-
 dum, arceantur pauperes, sed ad portas illius
 subsistant, ac detineantur, ne tempore divini
 officii circūvagantes mendicando, in sua de-
 votione fidelem populum perturbent; in quo
 legimus a deo fervidum fuisse S. Philippū Ne-
 rium, pauperibus alias tam tenerè adhaerens,
 ut illum Cardinalis Bellarminus alterū Joan-
 nem Eleëmofynarium appellaverit, in pul-
 tamen hoc a deo fuit zelotus, ut sapius è con-
 fessionalis surrexerit, ac importunè mendi-
 cantes templo eduxerit. Per hoc tamen ne-
 gare non volumus, quin tempore alio op-
 portuniori, ac minus distractivo, charita-
 tivæ collectæ pro pauperibus, à promissi-
 delibus tactæ fuerint in Ecclesia, prout ma-
 nifestè præscribit Apostolus. *L. 22. cap. 8.* Cre-
 dunt aliqui nomen illud *collecta* derivari ab
 usu tributi seu vectigalis, qui alio nomine *col-
 lecta* appellatur, & qui illud congrega-
 bant *Collectarii* dicebantur, prout expres-
 sè habet S. Augustinus in *Lib. de Civitate
 Dei*; & quia orationes nostræ sunt tribu-
 tum laudis, quod pendimus Deo, idque posse
 sumum illæ quæ publicæ fiunt, in quibus con-
 greg-

gregatur & adunatur Spiritus totius Eccle-
 sia, rectè nomen illud transfertur ad signifi-
 canda orationem, quam à toto populo colli-
 git Sacerdos, *Eo quod Sacerdos*, inquit Micro-
 logus, *qui legatione frangitur pro populo ad Do-*
minum, omnium petitiones, & orationes col-
ligat, atque concludat. Potest etiam aliun-
 de, ac longe altius suam trahere originem,
 ac collecta appellari in sensu plane contra-
 rio illi unioni, atque hoc modo sæpius le-
 gitur in actis capitularibus Gallicanis pro-
 hibita *Collecta*, nomine vulgari tunc dicta
Herizuph. *Bal. tom. 1. cap.* quod significabat
 congregationem populi, paratam armis re-
 sistere ac repugnare ad continuandas cædes,
 rapinas, patriæque ac viarum deprædatio-
 nes; congregat se autem populus fidelis, ut
 orationibus, quæ sunt arma militiæ nostræ,
 ut executioni mandet id quod monet ac do-
 cet S. Petrus Apostolus, *cui resistite fortes in fi-*
de, & S. Paulus; *Resistite Diabolo.* Verior ratio
 apparet hæc, quod sicuti prædicatio vocatur
 concio eo, quod ad illam convocetur, confluat-
 que populus, ita oratio vocatur collecta, quia
 ad illam persolvendam populus colligebatur,
 unde potest dici, *Oratio pro populo*; vel etiam,
 uti vult Alcuinus *de Divin. offic. Espenc. de collectis.*
 quia in tali oratione, simul collecta erant
 varia

varia sacrae Scripturae loca, vel quia omnes
 simul recollecti mentes suas ac affectus
 Deum sublevabant, aut etiam, quia immen-
 tē sequitur Epistola, quae habet se per
 exhortationis ad vitam bonam instituendam
 usum monastico oratio, quae exhortatio-
 nem praecedebat, *collecta* vocabatur, & inde
 postea, absque ulla restrictione translata est,
 ad orationem significandam, prout scribit
 Innocentius, & alii, eodem modo quo
 dicitur, ubi se populus congregat. Illu-
 stratur hoc, simulque confirmatur ex Regula
 sancti Isidori; *cap. 8. Dato signo omnes ad colle-*
ctam conveniant, audiant senio-rem decan-
tem. Hinc tota ipsa Missa *collecta* fuit ap-
 pellata, quod innumerabilibus exemplis
 probari posset. *Collectae*, tanquam rei
 antiquissimae, mentionem faciunt sanctus
 Justinus Martyr, & Tertullianus, fue-
 runt postea ex magna parte auctores
 summi Pontifices, Gelasius Primus, Du-
 shang, in Glossar. tom. I. apol. ad Anton Valof. scribit
cap. 22. Gregorius Primus & Secundus; plures
 alii etiam composuerunt, S. Ambrosius, Al-
 cuinus, Grimoldus Abbas, Museus Maritima-
 ris Presbyter, Voconius Episcopus Maurita-
 niae, S. Leo Quartus &c. fuitque constans sen-
 tentia opinio ac usus illius Orationis in Eccle-
 sia.

fia, ita ut in diversis Conciliis, Carthaginen-
 si 3. cap. 23. Milevitano, cap. 12. Africano,
 cap. 70. prohibitum fuerit, ut in Missa aliæ
 non dicerentur orationes, quam illæ, quæ ab
 Ecclesia fuissent approbatæ: Quantum non
 allaboravit Carolus Magnus, ut è medio tol-
 leret abusus, qui in materia illa irrepserant,
 potestq; videri in ipsius Capitulari. *Bal. tom. 1.*
 Oratio semper quasi dirigitur ad Æternum
 Patrem, cum missa sit repræsentativa illius
 oblationis, qua Christus seipsum Patri obtu-
 lit, & quia hic nobis dedit normam orandi,
 quam insinuat verbis illis, *Dicite, Pater no-*
ster &c. apud S. Matth. cap. 6. & item hisce
 formalibus, *siquid petieritis Patrem*, quæ
 CHRISTUS profert apud S. Joan-
 nem cap. 16. & quia etiam, ut dicit S. Tho-
 mas, in 4. *Sent. dist. 15. Q. 4. ea quæ sunt essentia,*
& Patre sunt in aliis personis, ita quoque
 debere fieri, præscripsit concilium terti-
 um Carthaginense. Hinc tamen non se-
 quitur, simul etiam non dirigi ad Fili-
 um, stante hoc, *Illud quod attribuitur Deo*
ratione nature Divina, toti Trinitati
competit, & singulis personis, atque hac ratio-
 ne etiam ad Spiritum sanctum, licet in
 collectis Missæ non semper aliquid ab eo
 petatur, sed solum in Hymnis Breviarii

& in Pontificali in Oratione prima pro
 lebratione Synodi, & alibi, cujus
 est, quia personalis Sancti Spiritus pro
 ras est, esse donum, adeoque conveni
 tius est, inquit Doctor Angelicus
 quod ipse petatur, quam quod ab eo petatur.
 Collectæ terminantur hujusmodi pro
 ne, per Dominum nostrum, &c. Cujus
 fulæ meminit, optatus Milevitanus
 2. Apolog. Epist. ad Fer. Diac. & lib. 2. ad Mon.
 & insinuatur à Tertulliano, expressè
 que illi m. indicat Sanct. Fulgentius Episcopus
 pus Ruspensis, scimus enim Christum nobis
 esse datum ac assignatum pro mediato
 re ac fidei iussore nostro, in illoque fundari
 omnes promissiones ac spes nostras, si quid
 petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.
 Hinc observat S. Augustinus in Psalm. 108.
 scribens super illa verba: *Et oratio ejus fiat
 in peccatum*, causam hujus fuisse dicit, quia
 non fit per mediatorem Dei & hominum, scilicet
 nem Christum Jesum. Idem confirmat S. Ber
 nardus Lib. octavo de Amore Dei. Per
 deinde dicere, *in unitate Spiritus
 DEUS*, ad invocandum omnes tres perso
 nas divinas, ac confitendum earundem in
 essentia divina identitatem, in vita, in Do
 mino

minio, in Regno, in æternitate, prout sunt omnes tres dictæ Personæ, unum in omnibus prædicatis absolutis, & essentialibus. Tandemque finitur collecta hisce verbis, *per omnia secula seculorum*, quod, secundum S. Augustinum in Psalm. 71. idem est dicere, ac in æternum, *in seculum seculi, quod post hujus finem futurum promittitur.* Videtur, Ecclesia Militans in domo sua ad DEO laudes depromendas, quasi æmula triumphantis, de qua scriptum est, *Beati qui habitant in domo tua DOMINE, in secula seculorum laudabunt te.*

Sed quia sæpius devotio stimulat ad notabiliter multiplicandas illas collectas, statutum est, *ut refert Steph. Durant. de Rit. libr. 2. cap. 26.* illarum numerum septenarium excedere non debere, ob reflexionem septem petitionum in Oratione Dominica contentarum, ad cujus normam preces nostræ sunt ordinandæ, juxta id quod dicit Sanct. Cyprianus *de Orat. Domin. Alii orare quam docuit, non ignorantia sola, sed & culpa:* Numerus autem ille etiam per rubricas limitatur, variaque illius prætis est in variis Ecclesiis. Romana longo tempore una sola utitur, aliquando tribus, in memoriam trium illarum vicium, quibus

G g s Chri-

Christus suam ante Passionem legitur orationem
 Ecclesia Leodiensis quinarium numerum
 non excedit. *Christ. Lup. in vita ab ipso edita.*
 Sanctus Martyr Thomas Cantuariensis, velle-
 nam, vel tres solum solebat recitare: *In Missa
 se introitu*, dicit Heribertus in ipsius vita.
Et una collecta sapius, interim tribus, pro-
ribus verò, aut vix, aut nunquam. Et prima-
 ria quidem constitutio fuit, ut una tantum re-
 ceretur, & sicut est Epistola una, Evangelium
 unum, & collecta esset una. Ex quo erant
 quam fundatus, ac antiquus sit ritus ille in
 Ecclesia Romana, unicam solum dicendi for-
 tē cum mysterio designandi ipsius Ecclesie
 unitatem, cuius Romana caput est. *Diveclo*
 quidem spiritu, æqualiter tamen laudavit
 Deus, uti dicebat Eustachius Abbas de Luf-
 son. *10. Aurel. in ejus vita.* Dum plus Dominus
 queritur, plus invenitur, inquebat unus aliter
 Thomas probitate ac scientiā summè con-
 spicius: erat is Thomas Bozzius è Congrega-
 tione Oratorii, *Riccus in vita discip. s. Thome*
Thoma. qui solebat, uti in ipsius refertur vi-
 ta, quando Rubricæ permittebant, se-
 ptem legere orationes, putabat enim se
 melius non posse juvare Ecclesiam, quam
 ipsiusmet Ecclesie orationibus. Et vide-
 tur, numerum illum insinuatum fuisse
 S. C.

S. Cœlestino Papa in litteris ad Episcopos Franciæ, Ep. 1. c. 2. in quibus exprimit septem distinctas petitiones, quas solebant facere Episcopi in collectis, pro septem diversis necessitatibus spiritalibus: Sanctus Augustinus autem in Epistola 107. ad Vitalem, ad tres tantum restrinxisse videtur.

Finita collecta à celebrante populus congregatus respondebat *Amen*, quod hodie dum nomine Ecclesiæ ministrans facit, illiusque vocis significata hoc metro continentur:

Verum, verè, fiat, Amen tria denotat ista.

Glossa rationem dat instituti illius respondendi *Amen, ut concordet in precibus pia Sacerdotum intentio, & populi sana devotio.* Vox illa in nativo suo Hebraico retenta est idiomate, propter suam excellentiam, & propter sanctiorem auctoritatem dicit S. Augustinus, Lib. 2. de doct. Christ. sæpiusque usitata tam in veteri, quam in novo Testamento, prout habemus exempla, Num. 5. Deut. 27. 1. Paralippom. 16. pluribusque aliis in locis, ita ut Genebrardus in Ps. 41. asserat, non reperiri apud Hebræos librum Psalmorum, quos illi in quinque libros dividunt, in quo vox illa non repetatur, *Ad majorem confirmationem, & instam-*
Gg 6 *mandos*

mandos pios in Dei laudes. In novo deo
 Testamento habemus autoritatem San-
 Pauli, Sancti Joannis in Apocalypsi, & qui
 super omnia est, ipsius Christi Salvatoris
 nostri, qui frequentissimè illa usus fuisse, lo-
 gitur in Evangelio, hacque autoritate cre-
 vit continuo usus illius in Ecclesia, inter
 quidem, ut, sicuti dicit S. Augustinus *De
 dono Perseu.* nunquam oraret Sacerdos, qui
 populus cum verbo illo *Amen*, confirmatio-
 suam instantiam, petissetque exaudiverit.
*Quis Sacerdotem super fideles Dominum vo-
 vocantem, si quando dixit, da illis Dominum
 perseverare usque in finem, non solum voce
 ausus est, sed saltem cogitatione reprehendere, ac
 non potius super ejus valem benedictionem, &
 corde credente, & ore confitente respondit A-
 men, &c.* Sicut ergo in his orationibus, in
 in hac fide nata est, & crescit, & crevit Ecclē-
 sia. Fidem hęc faciunt ampliorem, funda-
 tioremque Origenes, Tertullianus, S. Justinus
 Martyr, S. Hieronymus, omnesque veteres
 Patres. Aufonius Gallus, Poëta Christianus,
 S. Paulini contemporaneus, hujuscemodi
 morem in tribus hisce constrinxit verbis:

Æterno cum Patre manens, in sacra re-

gnans,

Consona quem celebrant modulato Carmine
plebes,

Et responsuris ferit aëra vocibus Amen.

Possetque ad hoc propositum dici, *Luc. 15.*
sihi tacerint, lapides clamabunt, uti legimus
in Evangelio: Registratum enim reperimus
in vita S. Lucæ Abbatis in Sicilia, in or. *Mat.*
ad Deum, quod cū absoluta concione, oratio-
nem finiret consuevit istis verbis, *per omnia*
secula seculorum, audita fuerint petrae cir-
cumquaque respondentes *Amen*. *Boll. 2. Mart.*
saeva circum omnia respondere Amen, Amen;
Survivit enim vox ista semper Ecclesiæ
tanquam pro Sigillo ad claudendas & con-
firmandas præcedentes supplicas ac peti-
tiones. Reflexione dignissimum est id,
quod in erudito suo *De Divina Psalmo-*
dia libro cap. 8. refert Cardinalis Bona,
ubi tractat de quodam antiquo authore,
qui dicebat Christum Salvatorem nostrum
solum fuisse uti verbo illo in initio discursus
sui, quo nos utimur in fine, addebatq; pro-
tatione, ex hoc nos debere cognoscere, *ipsū*
esse authorem veri, nos autem discipulos
veritatis. Famula Dei Baptista Vernaccia, scē-
mina magni spiritus singularisque in rebus
asceticis experientiæ l. *de Unione cum Deo. c. 115.*
no, distinguebat tria *Amen*; unum vocabat

Gg 7

divi

divinum, alterum Angelicum, tertium
 torum: *Deus dicit amen, quia est summa*
veritas: Angeli dicunt amen, ut in Apoc.
gaudentes Deū esse id, quod est. Viatores dicunt
Amen, desiderantes ad eum pervenire, quia
veritas aeterna. Supra citatam Cardinalis re-
 flexionem simul cum ista volui hic referre, ut
 iis qui sapius verbum seu vocem illam pro-
 ferunt, serviat ad excitandos illorum animos
 & affectus, toties, quoties illam repetunt,
 simulque corda sua elevent ad contempla-
 dam caelestem, aeternamque veritatem, nec
 se seduci, decipi, aut fascinari sinant, à ter-
 renis mundi illecebris ac vanitatibus. Et
 quia *in lib. 1. Paralip. cap. 16.* legimus, quod
 post Arcæ introductionem, cantata à Levitis
 oratione ad Deū, laudataq; cum Psalmis fuis-
 set ipsius misericordia, subjungat immediatè
 textus sacer, *Et dicat omnis populus amen.* Et
Hymnum Domino, ad hujus imitationem lon-
 go tempore mos fuit in Ecclesia Romana,
 & in pluribus alijs Ecclesijs, usque ad tem-
 pora S. Nicolai Primi, Hymnis quibusdam
 & canticis adjungendi Amen, quorum ad-
 huc usque hodie manent vestigia, in dila-
 tionationis summi Pontificis. *Bona. Rec. Li-*
sur. lib. 2. cap. 5. usus ille semper duravit in
 Regno Dalmatiæ, diligenter delineato

Erudito, ornatoque scriptore Joanne Lutio
lib. 2. cap. 6. de Regno Dalmatie, & Croatia,
in quo dicit idem quoque praticari in Istria.
Et licet Gregorius Cardinalis sanctæ Ma-
riæ in Porticu, Hungariæ Legato illud limi-
taverit ad solos dies Nativitatis Domini, &
Paschatis, atque ita in Zara observetur,
Trigurii tamen & Epetii, ac aliis civitatibus
in pulpito praticatur etiam in festivitatibus
solemrioribus, à duobus canonicis.

Caput Tertium.

*Agitur de Epistola, illius ritibus, aliisque
quæ sequuntur usque ad Evan-
gelium.*

Sequitur immediatè Epistola, id est, lectio
alicujus Capituli novi, aut veteris Testa-
menti. Nomine tali appellatur, fors quia,
ut docet S. Chrysostronus, Hom. 2. in Gen. de-
buisse vocari sacra Scriptura, qua utatur
Deus tanquã epistola ac nos destinata, utpote
qui ob peccata nostra ab eo elongati sumus,
eãque nos admoneat. *Quia sua familiaritate
indigni facti fuerant, iterum suam amicitiam
erga illos innovare volens, quasi longè absenti-
bus litteras mittit, conciliaturus sibi universam
hominum naturam. Et has quidem litteras dedit
Deus.*